

ויש סוברים שבדיני ממונות אין צריך תנאי כפול (עפ"י תשובת הרי"ף; רשב"ם ב"ב קלז, ראב"ד; רמב"ן כאן ולהלן סא.).

ויש מצדדים לומר שלהלכה אין צריך תנאי כפול אלא בתנאי שמתנה על חברו, בדומה לתנאי בני גד ובני ראובן, אבל כשמתנה בדבר התלוי בו עצמו, גם אם לא כפל התנאי — מועיל, שודאי לא החליט הקנין אלא באופן מסוים. (ערמב"ן).

ב. כתב הרשב"א: נראה שאסור ללוקח לאכול פירות עד שיעלה המוכר לארץ ישראל, כי שמא לא יעלה ובטל המקח ונמצא שאכל בשכר מעותיו שביד חברו. ואפילו התנה להחזיר הפירות אם יתבטל המקח — אסור, משום שזה כרביית על מנת להחזיר.

ג. יש סוברים שאפילו לא פירש בשעת המכר, כל שידוע שמכר נכסיו כדי לעלות לארץ ישראל, אם נאנס ולא עלה — בטל המקח. עתור"ד ופסקיו בשם ר"ח ועוד. והרי"ד חולק וסובר שכל שלא אמר בפירוש בשעת המכר — אינו בטל, אבל אם חילק נכסיו במתנה וידוע שבגלל שדעתו לעלות, אם לא עלה — המתנה בטלה).

ואם מרצונו לא עלה — המכר בטל, שהרי בידו לעלות.

ודוקא בשלא התנה בפירוש 'על מנת שאעלה' אלא מכר בגילוי דעת שברצונו לעלות, אבל התנה בפירוש, יכול לומר אין רצוני לעלות ובטל המקח. (רמב"ן).

היה אנוס קצת ולא לגמרי, כגון ששמע שהיו לסטים בדרך, ויכול לחזור אחר שיירה — נחלקו שתי הלשונות בדברי רב אשי.

כן פרש"י וכ"מ בתוס'. ויש מפרשים שהמדובר באונס גמור שנולד לאחר זמן. שלפי לשון ראשונה הרי זה אונס והמקח בטל, ולפי לשון אחרונה הואיל ובשעת המכירה היה יכול לעלות, אין יכול לחזור בו מהמקח. (עפ"י רבנו הננאל; תורי"ד).

עלה ולא יכל לדור שם — נחלקו שתי הלשונות בדברי רבא האם המכר חוזר אם לאו.

מבואר בסוגיא שהוא הדין לענין קידושין ושאר איסורים — דברים שבלב אינם דברים בין לקולא בין לחומרא.

א. יש סוברים שאפילו גילוי דעת מפורש אין מועיל באיסורין אלא בממונות, כל שלא התנה באופן המועיל. (ע' שו"ת מהר"ם אלשיך עה; שער המלך אישות ו, ב דפים יח-יט).

ב. מבואר בראשונים שדברים באומדנא גמורה [ומוכחת מעצם המעשה, ולא מחמת ידיעה חיצונית. אג"מ] על מה שבלבו — הווי דברים.

ואם אמר אחר כך שבדעתו היה כנגד אותה אומדנא — נאמן (עפ"י חו"א).

ג. אם נתכוין לעשות או לומר דבר מסוים ואמר או עשה דבר אחר ממה שרצה — לא עשה כלום. לא אמרו דברים שבלב אינם דברים אלא כאשר נתכוין לעשות מה שעשה.

ד. יש אומרים שאם הדברים שבלבו אינם מתנגדים למעשה או לדיבור, אלא באים לפרש — הווי דברים.

דף נ

קג. מה הדין במקרים הבאים?
א. האומר לשלוחו צא וקדש לי / וגרש לי אשה במקום פלוני, והלך וקידשה / וגרשה במקום אחר.

ב. המקדש את האשה סתם, ונמצאו עליה נדרים או מומין.
ג. המקדש קדושין פסולים ואחר כך שלח סבלונות (= דורונות) לאותה אשה.
ד. השולח סבלונות למשודכתו ואין ידוע לנו שקידשה בפירוש.
ה. הוחזק שטר כתובה לאשה פלונית, ואין ידוע לנו שנתקדשה.
א. האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר — אינה מקודשת, כי אפשר שמקפיד על מקום מסוים שיש לו שם אוהבים. וכן בגט — אפשר שהקפיד על מקום מסוים כדי שלא יתבוה במקום אחר.
אבל אם אמר 'הרי היא במקום פלוני' וקדשה במקום אחר — הרי זו מקודשת, שאינו אלא מראה מקום לו.

ב. המקדש את האשה סתם ונמצאו עליה נדרים או מומין — תצא בלא כתובה. (אבל גט צריך מדבריהם, מספק — שמא היתה דעתו גם על אשה כגון זו. רש"י).
ודוקא בנדרים שאנשים מקפידים עליהם, כגון שלא תאכל בשר ושלא תשתה יין ושלא תתקשט בבגדי צבעונים. (עפ"י כתובות עב; רי"ף ועוד).

ג. המקדש בפחות משה פרוטה או קידש כשהיה קטן ואחר כך כשהגדיל שלח סבלונות — אינה מקודשת, שמחמת קדושין הראשונים שלח.
ואם בעל אחר כך — חוששים לקדושין, לדעת האומר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. (ערמב"ן עפ"י התוספתא).

ד. השולח סבלונות למשודכתו — אמרו רב הונא ורבה לחוש להן משום קדושין.
לפרש"י החשש הוא שמא לשם קדושין שלחן. [יש אומרים לפי זה: דוקא אם לא אמר בפירוש שהן סבלונות. ער"ן וריטב"א. ואולם מכמה ראשונים לכאורה נראה שלא חילקו בכך. ובחזו"א נקט כדבר פשוט שדוקא כשלא פירש לסבלונות. וצ"ע]. והתוס' פרשו שחוששים שמא קידשה מקודם לכן. ודוקא כששלח כדרך נותני סבלונות, לא מתנה בעלמא. (חזו"א). ודוקא בדשדיך (ר"ן וריטב"א).

ופירש רב פפא: במקום שרגילים לקדש תחילה ואחר לסבל, ואפילו יש מיעוט שמסבילים ואחר כך מקדשים — חוששים. אבל אם רגילים לסבל תחילה — אין חוששים.

כן היא גרסתנו. ולגרסת רבנו חננאל והרי"ף ועוד, אפילו רק מיעוט מקדשים ואחר כך מסבילים — חוששים לקדושין משום חומר איסור אשת איש. (והובאו שתי הדעות בטור (אה"ע מה) בשם הרא"ש. וע' בשו"ת הרא"ש לה, טו שנקט שאין לחוש למיעוט). ויש מפרשים הטעם, לפי שאינו רוב גמור כגון רוב שבטבע אלא תלוי במנהג ופעמים שאדם נוהג במנהג המיעוט, לכך חששו כאן למיעוט באיסור אשת איש. (רמב"ן). ומשמע ברשב"א שלדעת התוס' פעמים חששו למיעוט באשת איש אפילו ברוב שבטבע. וע' גם בתוס' ב"מ כ: ד"ה איסורא).

[ונראה שלכך אין גידון זה שייך ל'רוב התלוי במעשה' (ע' בכורות כ), שהרי גם צד המיעוט תלוי במעשה. וע"ע חזו"א (בכורות כד), שלא בכל מקום נחשב 'רוב התלוי במעשה' אלא תלוי הדבר בשיקול דעת חכמים. ועוד יש ליתן טעם עפ"י הנצי"ב (משיב דבר ח"ה כו) שבמעשה אדם בר דעת לא חשיב רוב התלוי במעשה].

ומסתבר שזה רק כאשר יש מיעוט שרגילים בכך, אבל אם במקרה מקדשים לעתים ואחר כך מסבלים — אין לחוש. [שאעפ"י שיש שעושים כן, אין זה משום שמקפידים שלא לסבל לפני קדושין אלא מפני טעמים שונים, וכיון שאין קפידא בדבר, אין לחוש לקדושין]. 'ומעשים בכל יום ואין חוששין להם'. (עפ"י רשב"א ומובא בר"ן ובמ"מ (אישות ט, כח). וכן מובא בתשב"ץ ח"ב ר ובשו"ת רשב"ש סוסי שצה, ע"ש).
ובמקום שאין מנהג ידוע כתבו הפוסקים שיש להחמיר. (ע' בראשונים כאן ובשו"ת הרא"ש לה, ב-ב).

ה. הוחזק שטר כתובה בשוק — הסיק רב אשי: במקום שמקדשים ורק אחר כך כותבים כתובה — חוששים לקדושין, ואפילו במקום שאין הסופר מצוי בו, ואפשר שהקדים לכתוב מחשש שלא יזדמן לו הסופר, אעפ"י כחוששים שמא קידש תחילה (תוס'). אבל במקום שכותבים ואחר כך מקדשים — אין חוששים. יש מפרשים שמדובר בשלח סבלונות קודם שהוחזק השטר [ובמקום שמסבלים ואחר כך מקדשים], וכיון שהוחזקה הכתובה, חוששים שמא קידשה באותן סבלונות.

דפים נ — נא

קד. מה דין הקדושין דלהלן?

- א. המקדש אשה ובתה כאחת, או אשה ואחותה.
- ב. המקדש אחת משתי אחיות, ולא פירש איזו מהן.
- ג. המקדש חמש נשים וביניהן שתי אחיות, ואמר כולכן מקודשות לי; כולכן ואחת משתי אחיות מקודשות לי.

א. המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת — אינן מקודשות. ופירש רבא [דלא כרמי בר חמא] משום 'כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו'. ולדעת רבא יש טעם נוסף שאינן מקודשות — משום קדושין שאין מסורין לביאה, וכדלהלן.

יש מפרשים שאביי אינו סובר 'כל שאינו בזה אחר זה...', ולטעמו הסיבה שהמקדש שתי אחיות כאחת אינן מקודשות, משום שהם קדושין שאין מסורין לביאה בודאי, ובזה אף אביי מודה. (עפ"י רשב"א. וקשה מכל מקום יהולו קידושי אחת מהן. וי"ל דקני את וחמור הוא. עפ"י אבני נזר יו"ד שד, ט-י).

ויש מי שפירש לאביי הטעם שאינן מקודשות, כי הלא גם אם יתקדשו, יהיו אסורות שתיהן באיסור כרת, ואיסור זה מהוה סיבה לפקיעת קדושין [כדברי רש"י ביבמות מט: שכל סיבה המונעת קדושין מלחול, בכחה להפקיע הקדושין לאחר שחלו], הלכך אין שייך בהן תפיסת קדושין מלכתחילה. (עפ"י מנחת חינוך רה, ג).

- ב. המקדש אחת משתי אחיות בלא לפרש — לדברי אביי אחת מהן מקודשת ואין ידוע מי, הלכך נותן שני גטין. ולדברי רבא לא חלו הקדושין כלל, שסובר קדושין שאין מסורים לביאה אינם קדושין. (כי יקח איש אשה ובעלה).
- והוכיחו (נב). כדברי אביי, וכן הסיקו להלכה, שקדושין שאין מסורים לביאה הוו קדושין.

ג. המקדש חמש נשים וביניהן שתי אחיות ואמר כולכן מקודשות לי — מבואר בגמרא שהואיל ואין האחיות מקודשות, הרי זה כאומר 'קני את וחמור' שלא קנה, כי לא קנה זה בלא זה.

א. הוא הדין אם היתה ביניהן אשה אחת שאין קדושין תופסין בה. (רמב"ם אישות ט, ב).

ב. במקום אחר (ב"ב קמג) נחלקו חכמים בדין 'את וחמור', אם קנה הכל או קנה מחצה או לא קנה כלום. ויש אומרים שכשאומר לשון אחת כוללת, כגון 'כולכן מקודשות לי' — לדברי הכל לא קנה. (עריטב"א; מגיד משנה אישות ט, ב).

ולענין הלכה נוקטים שבלשון כוללת הרי זה ספקא דדינא אם קנה מחצה או לא קנה כלום, ולרוב הפוסקים קנה מחצה. (ע' אה"ע מא; חזו"א אה"ע קמה לדף נא ודמאי טו, יא; רב פעלים ח"ב חו"מ ז).

אמר 'כולכן ואחת משתי אחיות' — האחיות, לדברי רבא אינן מקודשות משום קדושין שאין מסורים לביאה. ולאביי, שתיהן מקודשות מספק. ושאר הנשים מקודשות לדברי הכל. (ואין זה כ'קני את וחמור', כי אף לרבא, זה שאין אחיות מקודשות משום הספק הוא, הא אם ידע מי, הרי היא בת קדושין. עפ"י רש"י).

אמר 'הראויה מכם לביאה תתקדש לי' — מקודשות כולן מלבד האחיות. (רמב"ם אישות ט, ב).

אף על פי שנתן הקדושין לאחת מהן, אשה נעשית שליה לחברתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה (נב).

מדובר כששאר הנשים אמרו לה מקודם שתקבל עבורן קדושין, והיא שתקה, וכשנתן לה אמר שכולן יתקדשו, וקיבלה בסתם. וכיון שלא התנגדה בפירוש, מן הסתם קבלה עבורן אעפ"י שנעשות לה בכך צרותיה (עפ"י רא"ש).

קידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, ומת. וכן שנים שקידשו שתי אחיות, ומתו; דין יבום וחליצה — נתבאר ביבמות כג.

דף נא

קה. מה הדין במקרים הבאים? האם שייך בהם הכלל 'כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו'?

א. הפריש מעשר יותר מעשירית.

ב. קרא שם 'מעשר' לשתי בהמות כאחת.

ג. שחט קרבן תודה על שמונים חלות.

א. המרבה במעשר — פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים, כי חל שם מעשר במה שעשה, ובמה שהפריש מעורבים טבל ומעשר (ולדעת הירושלמי: חולין ומעשר, ולא טבל). ואין אומרים לא חל כלום משום 'כל שאינו בזא"ז אפילו בבת אחת אינו' — מאחר ויש אפשרות למעשר לחול בכל פרי ופרי שהפריש כפי חשבון.

ב. יצאו שתי בהמות מן הדיר כאחת, וקראן 'עשירי' — עשירי ואחד עשר מעורבים זה בזה (ואפילו למאן